

26. Радциг А. Влияние железных дорог на сельское хозяйство, промышленность и торговлю / А. Радциг. – С. Пб., 1896. – 214 с.
27. Рудин С. Д. Межевое законодательство и деятельность межевой части в России за 150 лет / С. Д. Рудин. – Пг., 1915. – 318 с.
28. Сельскохозяйственная статистика по губерниям за 1893, 1895–1896 гг. – С. Пб., 1896. – 117 с.
29. Сазонов Г. П. Вопросы хлебной промышленности и торговли, разработанные земскими учреждениями (1856–1890 гг.) / Г. П. Сазонов. – С. Пб., 1891. – С. 184.
30. Статистика землевладения 1905 г. – С. Пб., 1906. – Вып. 10. – 98 с.
31. Статистика поземельной собственности и населенных мест Европейской России. – С. Пб., 1878. – Вып. 8. – 205 с.

В статье анализируются условия экономического развития, влияющие на направленность этносоциальных процессов Юга Бессарабии в период с 80–90-х гг. XIX в. В работе на основе статистических материалов охарактеризированы социальные разряды этнических групп и хозяйственная специализация населения региона.

Ключевые слова: этносоциальные процессы, социальные разряды, этнические группы, Южная Бессарабия.

The conditions of the economical development, which influence directions of the ethnic-social processes of the Southern Bessarabia during 80–90 years of the XIX th century are analyzed in the article. The work on the basis of statistical characterized the social ranks of ethnic groups and economic specialization in the area.

Key words: ethnosocial processes, social ranks, ethnic groups, Southern Bessarabia.

УДК [027.021 (477.8)]: 930.1

ББК 63.3 (4 Укр)

Олександра Плитус

ІСТОРІОГРАФІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЛІ ТОВАРИСТВА “РІДНА ШКОЛА” У СТАНОВЛЕННІ БІБЛІОТЕЧНОЇ СПРАВИ ГАЛИЧИНИ КІНЦЯ ХІХ – ПЕРШОЇ ТРЕТИНИ ХХ ст.

У статті висвітлено історіографічний аспект наукових досліджень діяльності Українського педагогічного товариства “Рідна школа” щодо організації й функціонування бібліотек та їх ролі в книжковому русі Галичини в 1881–1939 роках.

Ключові слова: Галичина, “Рідна школа”, Українське педагогічне товариство, національне виховання, національна свідомість, бібліотека, бібліотечна справа.

Після здобуття Україною незалежності значно посилилася зацікавленість науковців у дослідженні діяльності просвітницьких товариств Галичини, які численно почали виникати на території краю наприкінці ХІХ ст. Одним із найбільших стало Українське педагогічне товариство “Рідна школа”, засноване 1881 року. Проте роль товариства “Рідна школа” в книжковому русі Галичини кінця ХІХ – першої третини ХХ століття є малодослідженою.

Метою даної статті є розкриття історіографічного аспекту досліджень цієї проблеми, зокрема напрацювань товариства в галузі бібліотечної справи краю. Проте розглядати історіографічний аспект ролі товариства в створенні та організації роботи бібліотек краю не можливо, не звернувшись до праць, у яких висвітлювалась діяльність “Рідної школи” в цілому.

Першим найбільш ґрунтовним дослідником діяльності товариства “Рідна школа” був Лев Ясінчук. Народний учитель у Галичині та Буковині (1905–1914 рр.), визначний діяч товариства “Рідна школа” (1923–1939 рр.), Лев Ясінчук, як ніхто інший, міг проаналізувати й охарактеризувати, так би мовити, “зсередини” діяльність цієї педагогічної інституції. У 30-х роках ХХ ст. з’являється низка праць цього автора, присвячених історії й організації діяльності товариства [23–27]. Майже в кожній із них деяка увага

приділяється організації роботи бібліотек та їх ролі в національно-громадянському вихованні молодих галичан.

Найбільш ґрунтовною працею, у якій об’єктом дослідження стала власне діяльність Українського педагогічного товариства, стала робота Лева Ясінчука “50 літ “Рідної Школи”, 1881–1931” [25], у якій автор робить детальний аналіз діяльності товариства з дня його створення 1881 року й до ювілейного 1931 р. Аналізуючи основні етапи розвитку товариства, Лев Ясінчук деяку увагу приділяє й функціонуванню видавництва, книгарні та бібліотек “Рідної школи”. Особливу цінність для дослідників діяльності товариства в галузі бібліотечної справи становлять дані, відображені автором у таблиці “Діяльність Філій Руського, а від 1912 Українського Педагогічного Т-ва в рр. 1907–1914 включно” [25, с.104–107], у яких у контексті аналізу роботи філій окремою графою виділено інформацію про наявність бібліотеки, а в окремих випадках і про кількість книг у фондах тієї чи іншої філії. На жаль, такі дані за наступні 1914–1931 роки відсутні.

Велике значення для дослідження організації бібліотечної справи товариством має робота Лева Ясінчука “Рідна Школа в ідеї й житті” [27]. У розділі “Освітні справи” Лев Ясінчук детально зупиняється на організації роботи бібліотек Українського педагогічного товариства. “Оснуванням бібліотеки причиниться Кружок Р. Ш. не тільки до поширення освіти, знання, світогляду читачів, але й добуде від громадян не одну цінну книжку, яка десь там лежала безужиточно у скрині, чи за сволоком, причиниться до спорожнювання книжних магазинів, піддержить українських видавців, книгарів і письменників. Дитяча бібліотека охоронить українську дитвору перед **поворотною неграмотністю**” [27, с.110–111]. Автор підкреслює також, що не кожному книжку можна позичати, а тільки ту, яка дає читачеві “моральні користі”. Тому важливу роль тут повинен відігравати бібліотекар, який обов’язково повинен “сам визнаватися на книжках, знати їхній зміст, напрям і відчувати, як може ділати дана книжка на читача” [27, с.110]. Наголошується також і на інших важливих вимогах до постаті бібліотекаря, до його основних завдань і правильної організації роботи як у цілому бібліотеки, так і роботи з читачами. Детальна інструкція та зразки документів бібліотечного діловодства давали можливість налагодити ефективну роботу бібліотеки кружка “Рідної школи” вже з перших днів її заснування. Проте якихось узагальнених даних щодо кількості бібліотек товариства та характеристики їх фондів автор не подає.

Що стосується сучасних досліджень поставленої проблеми, то певної уваги заслуговує стаття Л.І.Шологон “Джерела до вивчення діяльності українських педагогічних товариств Галичини 80-х рр. ХІХ – початку ХХ ст.” [22], з якої можна почерпнути інформацію, до яких саме архівних фондів та періодичних видань необхідно звернутися науковцям, які займаються вирішенням цього питання.

І тільки в 90-х роках ХХ століття, після здобуття Україною незалежності, дослідники отримали можливість дати об’єктивну оцінку суспільним явищам, що відбувались у Галичині в період боротьби за національну школу (Б.Ступарик, В.Моцюк, С.Макаруч, І.Цепенда та ін.). Певним підсумком дослідження власне діяльності товариства “Рідна школа” стала дисертація кандидата педагогічних наук Г.В.Білавич “Українське педагогічне товариство “Рідна школа” і розвиток національного шкільництва в Галичині (1881–1939)” [1]. Але в цій праці акцентується увага на основних напрямках педагогічної роботи товариства, а не на його діяльності щодо книговидання та книгорозповсюдження.

Першою окремою працею, яка всебічно висвітлила місце товариства “Рідна школа” у розвитку українського шкільництва в контексті суспільно-політичного життя Галичини кінця ХІХ – першої третини ХХ століття, стала колективна робота Галини Білавич та Бориса Савчука “Товариство “Рідна школа” (1881–1939 рр.)” [2], яка побачила світ 1999 року. Як зазначають самі автори в передмові, у їхній книзі “висвітлена діяль-

ність “Рідної школи” в контексті суспільно-політичного розвитку краю, зовнішня політика УПТ, обґрунтовано етапи становлення, ідеологічного й організаційного поступу товариства, результати вивчення якого доповнюють і вносять новий елемент у створення цілісної картини розвитку національної школи регіону. У книзі наголошується на національному характері навчально-виховної роботи “Рідної школи”, що забезпечувався засобами рідної мови, культури, опорою на здобутки народної педагогіки, звичаї, обряди, традиції, християнську мораль, виховний досвід і мудрість народу” [2, с.5]. Проте цілісної картини ролі цієї громадської інституції саме в книжковому русі Галичини досліджуваного періоду в цій праці немає. Зокрема, майже повністю відсутня інформація про діяльність бібліотек товариства, про бібліографічне інформування щодо літератури як виданої самим товариством, так й іншими видавництвами Галичини, наявної в книгарнях і бібліотеках краю та ін.

2001 року до 120-ї річниці з дня заснування товариства “Рідна школа” у Львові було видано науковий альманах “Товариство «Рідна школа»: історія і сучасність” [19]. Весь матеріал згруповано в 7 розділів, які стосуються питань історії товариства, його навчальних закладів, визначних історичних заходів, видатних діячів товариства, а також розбудови національної школи й діяльності товариства на сучасному етапі тощо. Що стосується ролі товариства “Рідна школа” в книжковому русі Галичини, то в даному альманасі увага приділяється лише педагогічним часописам Українського педагогічного товариства в статті С.Цюри [21] та бібліографічному огляду його видань, який подає М.Вальо [3]. Проте жодних досліджень щодо бібліотечної діяльності не подається.

Важливою ланкою роботи товариства з популяризації та поширення літератури було створення бібліотек. Дослідження становища бібліотек в цілому та їх ролі в діяльності товариства “Рідна школа” зокрема почалися ще на початку ХХ століття. Першою працею в цій сфері стала брошура Зенона Кузеля “Як закладати і провадити народні бібліотеки по селах” [6]. І хоча в цій книжечці йшла мова більше про бібліотеки товариства “Просвіта”, певна увага також приділялася взаємодії між читальнею (бібліотекою) і школою. “Читальня і школа доповнюють ся взаємно і тому мусять бути загально доступні без огляду на вік, стан і походження. До чого дала школа підставу, те розвиває доперла читальня: без ньої стратила б школа багато вартости, так як з другого боку не багато буде варта читальня в такому селі, де нема школи і де люди не знають читати” [6, с.7]. Також автор робить спробу класифікувати бібліотеки на наукові, шкільні та народні. З.Кузеля звертає увагу на те, що “Педагогічне товариство друкує всілякі книжки для малих і дорослих дітей” і рекомендує заповувати їх для сільських бібліотек. Практичні рекомендації щодо організації роботи народної бібліотеки на селі могли стати в нагоді як діячам “Просвіти”, так і представникам товариства “Рідна школа”.

Наступною працею, яка стосувалася безпосередньо бібліотек “Рідної школи”, стала видана 1913 року накладом Українського педагогічного товариства брошура Михайла Коця “Про оснуванє і веденє прилюдних бібліотек У.П.Т.” [5], у якій автор дає методичні рекомендації, “... щоби бібліотекар зрозумів докладно свої функції і пізнав способи, якими осягнути цілі бібліотеки” [5, с.1]. Ця книжечка стала, по суті, одним із перших “порадників для бібліотекарів”, у якій було розглянуто найбільш важливі для працівника бібліотеки питання (яким чином поповнювати бібліотечні фонди, упорядковувати зібрані книжки, працювати з читачами), розміщено взірці інвентарних книг, заяв читачів, їхніх карточок, “щоденників руху книжок” та іншу документацію. Таким чином, брошура М.Коця стала першою спробою систематизувати знання з бібліотечної справи та донести їх до бібліотекарів Українського педагогічного товариства. Варто зазначити, що нею активно послуговувалися й працівники книгозбірень не тільки цього товариства, але й бібліотек інших громадських інституцій досліджуваного періоду.

1924 року з’явилася більш ґрунтовна праця С.Сірополка “Короткий курс бібліотекознавства” [15], видана за сприяння товариства “Просвіта”. Саме цю книгу можна вважати найбільш повним дослідженням у галузі бібліотекознавства Галичини першої третини ХХ ст. Автор поставив собі за мету не тільки розкрити механізм роботи бібліотеки від правильного вибору приміщення бібліотеки, її умеблювання, комплектування фондів, технічної обробки літератури й до ведення бібліотечної статистики, але й показати роль постаті бібліотекаря в ефективності роботи книгозбірні. На особливу увагу заслуговує перший розділ праці “Книга та бібліотека”, у якій С.Сірополко висвітлює такі питання: 1. Культ книги. 2. Поняття бібліотеки. 3. Бібліотекознавство як наука. 4. Поділ бібліотек. 5. Єдина бібліотека. 6. Кооперація бібліотек. Автор наголошує: “Довгий час значіння бібліотеки, як самостійного чинника культури, відступало перед значінням школи. За останній час школа визнала свою нездатність служити єдиним засобом поширення знання” [15, с.1]. І далі автор справедливо зазначає, що “в справі поширення просвіти книжка або бібліотека, як установа, що позичає книжки, стоїть значно вище школи: знання за посередництвом бібліотеки набуваються не тим бездушним шляхом засвоєння, який переважно має в своєму розпорядженні школа, не шляхом примусу, а шляхом вільного засвоєння на ґрунті самодіяльності; знання засвоюються більш життєві та набуття їх так заохочує читача, як це рідко можна спостерігти серед учнів школи. Набуті таким шляхом знання, без сумніву, далеко міцніші за тих, що дає школа” [15, с.6]. Хоча ця книжечка була видана товариством “Просвіта”, вона відіграла певну роль і в дослідженні бібліотечної діяльності Українського педагогічного товариства “Рідна школа”, особливо в питаннях взаємодії цих громадських інституцій щодо організації співпраці бібліотек краю.

Значно активізувалося вивчення ролі бібліотек Українського педагогічного товариства з початком виходу часопису “Рідна школа” 1927 року. Уже в другому числі цього часопису Лев Ясінчук друкує статтю “Діточі бібліотеки”, у якій наголошує на тому, що “... кожний культурний нарід уже давно оцінив як слід значіння книжки не тільки для розвитку людської одиниці, але й для розвитку нації й для розвитку культури. У нас, а зокрема в Галичині, ще на жаль дещо не так. У нас книжка все ще в більшій часті тільки привілей деякого інтелігента...” [28].

Велику увагу створенню та роботі українських дитячих бібліотек у Галичині приділяла Константина Малицька – народна вчителька в Галичині та на Буковині, почесний член товариств “Просвіта”, “Рідна школа” та ін., письменниця, видатна громадська й просвітницька діячка краю. Виступаючи на сторінка часопису “Рідна школа” 1927 року, вона вносить пропозицію проводити щорічно в жовтні по всіх школах краю свято книжки. Програма цього свята в різних школах може бути різною, але основною ідеєю повинен стати культ книжки. Історія створення книг до виникнення друку, розвиток друкарства й праця перших українських друкарів, роль бібліотек, ідея шанобливого ставлення до книги, екскурсії до друкарень і великих бібліотек, організація книжкових виставок для дітей та молоді – ось далеко не повний перелік заходів і питань, яким необхідно приділити увагу в цей день [7].

Після відновлення 1932 року видання часопису “Рідна школа” питання організації роботи дитячих бібліотек неодноразово висвітлювалися такими діячами передової педагогічної думки в Галичині, як С.Сірополко [16], Я. Татомир [18], О.Гарнович, Л.Ясінчук, П.Сиротюк [13; 14], М.Нижанківська [8] та ін. 1938 рік став особливо “урожайним” на опубліковані в часописі статті, що розкривали стан розвитку бібліотечної справи товариства “Рідна школа”. Зокрема, у статті “Справа поширення бібліотек та видань Р. Ш.” автор, який підписався криптонімом “П.С.”, указує, що “для “Рідної Школи” бібліотечна справа представляє зовсім осібний, спеціальний характер” [9]. У наступному номері журналу цей же автор публікує роботу “За доцільне поставлення бібліотечної справи в Рідній Школі” [10].

Питання організації роботи бібліотек та підготовки бібліотечних працівників на сторінках часопису піднімали також д-р Осип Когут [4] та Павло Сиротюк [14]. Зокрема, О.Когут, аналізуючи становище бібліотечної справи в Галичині, закликає до впорядкування й створення певної мережі бібліотек краю, на чолі якої має стати один керівний орган – “центральный крайовий бібліотекарський провід”, який має складатися “з фахових представників усіх культурно-освітніх установ”. І саме цей керівний орган повинен займатися організацією й координацією роботи бібліотек. Далі він рекомендує “злучити фрагменти бібліотек різних установ в одну раціонально збудовану бібліотеку, на яку давали би фонди всі установи і з яких користали би свobodно члени всіх установ” [4, с.159].

У статті “Добрі бібліотекарі в наших бібліотеках” Павло Сиротюк порушує проблему забезпечення книгозбірень товариства працівниками. Автор констатує, що “... далеко ще «Рідній Школі» до досягнення такого ідеального стану Кружків РШ, де були б добре зорганізовані і добре функціонуючі дитячі й молодечі бібліотеки” [14, с.262]. І головну роль у цій справі повинен відігравати фаховий бібліотекар. Тому на засіданнях загальних зборів кружків “Рідної школи” необхідно звернути особливу увагу на вибір бібліотекаря. Перевага повинна надаватися людині, яка має відповідну освіту, а саме: місцевий священик, учитель, їх дружини, або хоча б студенти, які мають намір і надалі залишатися в селі [14, с.263].

Проте, незважаючи на досить активне обговорення питань організації бібліотечної справи товариства на сторінках часопису “Рідна школа”, стосувалися ці дослідження лише окремих аспектів роботи бібліотек цієї громадської інституції.

Наукові праці, які б давали загальну картину становлення та розвитку бібліотек товариства “Рідна школа” у 1881–1939 роках, на даний час відсутні. Серед сучасних досліджень, які певним чином торкаються поставленої проблеми, можна назвати дисертації П.І.Рогової “Педагогічні бібліотеки України (II пол. XIX ст. – 20-ті рр. XX ст.)” [12] та І.А.Скоморовської “Педагогічні засади роботи бібліотек з учнівською молоддю в Західній Україні (1919–1939 рр.)” [17]. Проте П.І.Рогова, аналізуючи діяльність педагогічних бібліотек України, основну увагу зосереджує на бібліотеках іншого педагогічного товариства – “Взаємної помочі українського вчительства”, а книгозбірні товариства “Рідна школа” залишилися поза увагою дослідниці. Що стосується дослідження І.А.Скоморовської, то вона, виходячи з мети роботи – “виокремити педагогічні засади бібліотечної роботи з учнівською молоддю на західноукраїнських землях 1919–1939 років задля їх творчого використання у сучасній освітньо-виховній діяльності” [12, арк.7], характеризує педагогічні аспекти бібліотечної справи, а не історичну роль у становленні й розвитку бібліотечної справи Українського педагогічного товариства “Рідна школа”. Заслуговує на увагу в даній роботі таблиця “Стан бібліотек Українського педагогічного товариства «Рідна школа» (1936–1937 рр.)” [17, арк.45], у якій наводяться статистичні дані щодо кількості бібліотек товариства, їх книжкового фонду, кількості прочитаних книжок та читачів, які скористалися цими бібліотеками. На жаль, ці дані наведено лише за два роки, а тому вони не можуть показати загальної картини розвитку бібліотечної роботи, яку проводило Українське педагогічне товариство в Галичині за весь період своєї діяльності.

Ще однією працею, яка безпосередньо стосується діяльності бібліотек Українського педагогічного товариства, є стаття Валентини Підгірної “Діяльність бібліотек товариства «Рідна школа» (за матеріалами часопису «Рідна школа» (1927–1939)» [11], у якій автор підкреслює, що “система бібліотек була однією з важливих складових частин товариства, фундаментом для національної освіти, культурно-просвітницької та громадсько-політичної роботи” [11, с.319]. Проте аналіз публікацій, надрукованих на шпальтах часопису “Рідна школа” у 1927–1939 рр., які стосувалися висвітлення діяльності бібліотек Українського педагогічного товариства, є лише маленькою частинкою

наукового дослідження щодо досвіду цього об’єднання у сфері організації бібліотечної справи на території Галичини кінця ХІХ – першої третини ХХ ст.

Якщо аналізувати праці науковців, які тим чи іншим чином займалися дослідженнями різних аспектів бібліотечної діяльності товариства “Рідна школа”, то потрібно відзначити таке: автором не виявлено жодної праці, у якій би комплексно висвітлювався саме цей напрям роботи Українського педагогічного товариства.

Отже, наведений вище короткий історіографічний огляд свідчить про те, що проблема діяльності товариства “Рідна школа” лише частково досліджена. Дослідники приділяли увагу різним аспектам діяльності цієї інституції: ролі в суспільно-політичному житті, внеску в розвитку шкільництва Галичини, частково книговидавничій та бібліотекознавчій роботі. Проте в українській історіографії відсутнє окреме наукове дослідження, яке показало б роль товариства “Рідна школа” в книжковому русі Галичини кінця ХІХ – першої третини ХХ століття, у тому числі й бібліотечної справи, як важливої складової поширення друкованого слова серед галицьких українців.

1. Білавич Г. В. Українське педагогічне товариство “Рідна школа” і розвиток національного шкільництва в Галичині (1881–1939) : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Г. В. Білавич ; АПН України. – К., 1996. – 155 арк. [на правах рукопису].
2. Білавич Г. Товариство “Рідна школа” (1881–1939 рр.) / Галина Білавич, Борис Савчук. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 1999. – 208 с.
3. Вальо М. Книговидавнича діяльність Українського педагогічного товариства “Рідна школа” (бібліографічний огляд) / М. Вальо // Товариство “Рідна школа” : історія і сучасність . Ч. 1. / упоряд. і наук. ред. Д. Герцюк, С. Ярема. – Львів : Рідна школа, 2001. – С. 110–118.
4. Когут О. Бібліотечна справа / Осип Когут // Рідна школа. – 1938. – Ч. 10. – С. 159.
5. Коць М. Про оснуванє і веденє прилюдних бібліотек У.П.Т. / Михайло Коць. – Львів : Накладом Українського Педагогічного Товариства, 1913. – 16 с.
6. Кузеля З. Як закладити і провадити народні бібліотеки по селах / Зенон Кузеля // Просвітні листки. Ч. 31. – Львів : Накладом товариства “Просвіта”, 1910. – 32 с.
7. Малицька К. Свято книжки / Константина Малицька // Рідна школа. – 1927. – Ч. 3. – С. 7.
8. Нижанківська М. Дитячі бібліотеки // Рідна школа. – 1935. – Ч. 12. – 15 черв. – С. 192.
9. П. С. Справа поширення бібліотек та видань Р.Ш. / П. С. // Рідна школа. – 1938. – Ч. 5. – С. 78–79.
10. П. С. За доцільне поставлення бібліотечної справи в Рідній Школі / П. С. // Рідна школа. – 1938. – Ч. 6. – С. 94.
11. Підгірна В. Діяльність бібліотек товариства “Рідна школа” (за матеріалами часопису “Рідна школа” (1927–1939) / Валентина Підгірна // Українська періодика: історія і сучасність : доп. та повідом. дев’ятої Всеукр. наук.-теорет. конф. – Л., 2005. – С. 313–319.
12. Рогова П. І. Педагогічні бібліотеки України (II пол. ХІХ ст. – 20-ті рр. ХХ ст.): дис. ... канд. іст. наук : 07.00.08 / П. І. Рогова ; НАН України, Національна бібл. України ім. В. І. Вернадського. – К., 2004. – 266 с.
13. Сиротюк П. Що читати? / П. Сиротюк // Рідна школа. – 1935. – Ч. 4. – 15 лютого. – С. 56.
14. Сиротюк П. Добрі бібліотекарі в наших бібліотеках / Павло Сиротюк // Рідна школа. – 1938. – Ч. 17. – С. 262.
15. Сірополко С. Короткий курс бібліотекознавства: історія, теорія та практика бібліотечної справи / Сірополко С. – Львів : Накладом фонду “Учітеся брати мої”, 1924. – 120 с.
16. Сірополко С. Доповняюча лектура у всел. Школах Р.Ш. / С. Сірополко // Рідна школа. – 1936. – Ч. 4. – С. 52.
17. Скоморовська І. А. Педагогічні засади роботи бібліотек з учнівською молоддю в Західній Україні (1919–1939 рр.) : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / І. А. Скоморовська ; Прикарпатський ун-т ім. Василя Стефаника. – Івано-Франківськ, 2009. – 280 с.
18. Татомир Я. Діточка бібліотека на селі як форма національно-громадянського виховання дітвори / Я. Татомир // Рідна школа. – 1934. – Ч. 1. – С. 19–20.
19. Товариство “Рідна школа” : історія і сучасність : наук. альм. Ч. 1 / упоряд. і наук. ред. Д. Герцюк, С. Ярема. – Львів : Рідна школа, 2001. – 216 с.
20. Целевич В. Віднова майна і відбудова просвітних товариств / В. Целевич. – Львів, 1918. – 38 с.
21. Цюра С. Педагогічні часописи Товариства / С. Цюра // Товариство “Рідна школа”: історія і сучасність : наук. альм. Ч. 1 / упоряд. і наук. ред. Д. Герцюк, С. Ярема. – Львів : Рідна школа, 2001. – С. 90–109.
22. Шологон Л. І. Джерела до вивчення діяльності українських педагогічних товариств Галичини 80-х рр. ХІХ – початку ХХ ст. / Л. І. Шологон // Вісник Прикарпатського університету. Історія. – Івано-Франківськ, 2002. – С. 100–113.

23. Ясінчук Л. Азбука нації. Рідна Школа та її вага / Лев Ясінчук. – Львів : Накладом “Рідної Школи”, 1931. – 32 с.
24. Ясінчук Л. Рідна школа в ювілейному році / Лев Ясінчук. – Львів : Накладом “Рідної Школи”, 1931. – 24 с.
25. Ясінчук Л. 50 літ “Рідної Школи”, 1881–1931 / Лев Ясінчук. – Львів : Накладом “Рідної Школи”, 1931. – 256 с.
26. Ясінчук Л. Для рідного краю. Відгомін ювілейних свят в Америці у честь Рідної Школи / Лев Ясінчук. – Львів : Накладом автора, 1933. – 99 с.
27. Ясінчук Л. Рідна Школа в ідеї й житті : підруч. для рідношкільних організацій і діячів / Лев Ясінчук. – Львів : Накладом “Рідної Школи”, 1934. – 208 с.
28. Ясінчук Л. Діточі бібліотеки / Л. Ясінчук // Рідна школа. – 1927. – Ч. 2. – С. 9–10.

В статтє раскрывається историографический аспект научных исследований деятельности Украинского педагогического общества “Родная школа” в организации и функционировании библиотек, а также их роль в книжном движении Галичины в 1881–1939 годах.

Ключевые слова: Галичина, “Родная школа”, Украинское педагогическое общество, национальное воспитание, национальное сознание, библиотека, библиотечное дело.

The article throws light upon the historiographic aspect of scientific researches of activity of the Ukrainian Pedagogical Association “Native school” for the organization and operation of libraries and their role in the book motion in Galicia 1881–1939 s.

Key words: Galychyna, “Native school”, Ukrainian pedagogical society, national education, national consciousness, library, librarianship.

УДК 94 (477) “1905–1914”

ББК 63.3 (4 Укр) 52

Ігор Гриник

ГРОМАДСЬКО-ПУБЛІЦИСТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ВАСИЛЯ ПАНЕЙКА (1905–1914 рр.)

Відображено маловідомі факти діяльності Василя Панейка в українських громадських організаціях, періодичних виданнях у перші десятиліття ХХ ст., проаналізовано його науково-публіцистичну спадщину та творчий доробок.

Ключові слова: “Академічна громада”, “Просвіта”, “Літературно-науковий вісник”, “Діло”.

Постать Василя Панейка є малодослідженою з сучасній історичній науці, хоча ця особистість заслуговує більшого. Передусім це відомий громадсько-політичний діяч, дипломат, публіцист. М.Рудницька, часто не поділяючи його політичні погляди, високо цінувала В.Панейка: “Людина складної психологічної конструкції, проблематична натура... Людина дуже обдарована, небуденної інтелігенції, великого значення і просто феноменальної начитаності” [13, с.45].

Частково ця проблема в сучасній українській науці відображена в працях М.Литвина та І.Підкови [12], І.Соляра [14], Ю.Шаповала [15].

Метою даної статті є дослідження й аналіз громадсько-публіцистичної діяльності В.Панейка у 1905–1918 рр.

Василь Панейко народився 1883 р. у Золочівському повіті на Львівщині. Знання, здобуті в місцевій гімназії, дозволили вступити на правничий факультет Львівського університету, де юнак став одним із найактивніших членів студентського товариства “Академічна громада”. Уперше публічно заявив про себе промовою на Шевченківському святі 30 березня 1905 р. у Львові. Він, зокрема, зазначив, що відзначення пам’ятних дат відомих поетів, громадсько-політичних діячів тільки тоді принесе користь, “коли ті концерти, вечорниці, артистичні продукції справді дадуть нам нагоду відірватися від суєт щоденного життя з його конвенціональними брехнями, з його неминучими – а проте так соромними – опортуністичними уступками, – та коли вони віді-